

OLIIY TA'LIMDA KREDIT-MODUL TIZIMINI JORIY ETISHNING TALABALAR MUSTAQIL TA'LIMI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI

Sattarova Gulnoza Salim qizi

Alfraganus universiteti tyuteri

ORCID: 0009-0003-0844-9179, sattarovagulnoza56@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tezisda oliy ta'lim muassasalarida kredit-modul tizimini joriy etishning talabalar mustaqil ta'limi samaradorligiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi — an'anaviy o'quv tizimidan kredit-modul tizimiga o'tish jarayonida talabalarning mustaqil o'quv faoliyati sifati, o'quv motivatsiyasi hamda o'zlashtirish ko'rsatkichlaridagi o'zgarishlarni aniqlashdan iborat. Tadqiqotda ilmiy adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, an'anaviy va kredit-modul tizimlarini qiyosiy tahlil etish hamda so'rovnoma metodlaridan foydalanildi. Olingan natijalar kredit-modul tizimi talabalarning mustaqil ta'limga ajratilgan vaqtni rejalashtirish, elektron va an'anaviy o'quv resurslaridan foydalanish, shuningdek o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirishini ko'rsatdi. Shu bilan birga, tizim samaradorligini yanada oshirish uchun uslubiy ta'minot, raqamli ta'lim platformalari va professor-o'qituvchilarning konsultativ rolini kuchaytirish zarurligi asoslab berildi.

Kalit so'zlar: kredit-modul tizimi, mustaqil ta'lim, oliy ta'lim, ECTS, talaba markazli ta'lim, o'quv moduli, ta'lim sifati, kredit, o'quv yuklamasi.

Kirish

Zamonaviy oliy ta'lim tizimi globallashtirish, mehnat bozori talablarining o'zgaruvchanligi hamda raqamli transformatsiya sharoitida jiddiy islohotlarni talab etmoqda. Yevropa oliy ta'lim maydonini shakllantirishga qaratilgan Bolonya jarayoni va uning o'zagi bo'lgan Yevropa kredit transfer va to'plash tizimi (ECTS) ta'limni talaba markazli modelga o'tkazish, o'quv natijalarini shaffof baholash hamda akademik harakatchanlikni ta'minlash uchun asos yaratdi. Ushbu yondashuvda o'quv jarayoni professorning bilim uzatishidan ko'ra talabaning mustaqil bilim olishiga qaratilgan bo'lib, o'quv yuklamasining muhim qismi mustaqil ta'lim zimmasiga tushadi.

O'zbekiston Respublikasida oliy ta'lim tizimini rivojlantirish borasidagi davlat siyosati, jumladan Prezidentning 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan

tasdiqlangan “O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi” oliy ta'lim muassasalarini bosqichma-bosqich kredit-modul tizimiga o'tkazishni belgilab berdi. Bu esa o'quv rejalari, baholash mezonlari va o'qitish metodikasini tubdan qayta ko'rib chiqishni, eng muhimi, talabalarning mustaqil ta'limini ilmiy-uslubiy jihatdan tashkil etishni taqozo etadi.

Mustaqil ta'lim kredit-modul tizimining tayanch bo'g'ini hisoblanadi, chunki har bir modul bo'yicha ajratilgan kreditlarning aksariyati aynan talabaning auditoriyadan tashqari faoliyati orqali o'zlashtiriladi. Biroq amaliyotda talabalarda mustaqil o'quv faoliyatini rejalashtirish ko'nikmalarining yetishmasligi, uslubiy ko'rsatmalarning kamligi va o'z-o'zini nazorat qilish madaniyatining shakllanmaganligi kabi muammolar kuzatiladi. Shu bois ushbu tadqiqotning maqsadi — kredit-modul tizimini joriy etishning talabalar mustaqil ta'limi samaradorligiga ta'sirini aniqlash va uni takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Material va metodlar

Tadqiqotning nazariy-uslubiy asosini oliy ta'limda kredit-modul tizimi va mustaqil ta'limni tashkil etishga oid ilmiy manbalar, normativ-huquqiy hujjatlar hamda ECTS uslubiy qo'llanmasi tashkil etdi. Ishda nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimli yondashuv, so'rovnoma (anketa) hamda olingan ma'lumotlarni statistik qayta ishlash metodlaridan foydalanildi.

Empirik ma'lumotlar bakalavriat bosqichi talabalari o'rtasida o'tkazilgan so'rovnoma orqali to'plandi. Namunaviy tanlovga turli yo'nalishlardagi 180 nafar talaba jalb etilib, ular an'anaviy tizimda va kredit-modul tizimida tahsil olgan tajribasini qiyoslash imkoniyatiga ega bo'ldi. So'rovnoma savollari mustaqil ta'limga ajratilgan vaqtni rejalashtirish, o'quv resurslaridan foydalanish faolligi, o'quv motivatsiyasi va o'z-o'zini baholash ko'nikmalari bo'yicha to'rt blokdan iborat bo'ldi. Javoblar besh balli Likert shkalasi asosida baholandi va o'rtacha ko'rsatkichlar hisoblab chiqildi.

Natijalar va muhokama

O'tkazilgan tahlil natijalari kredit-modul tizimida mustaqil ta'lim ko'rsatkichlarining an'anaviy tizimga nisbatan sezilarli yaxshilanganini ko'rsatdi. Quyidagi jadvalda ikki tizim bo'yicha o'rtacha baholar (5 balli shkalada) keltirilgan:

Baholash mezon	An'anaviy tizim	Kredit-modul tizimi
Mustaqil ta'lim vaqtini rejalashtirish	3,1	4,2

O'quv resurslaridan foydalanish faolligi	3,3	4,4
O'quv motivatsiyasi	3,4	4,1
O'z-o'zini baholash ko'nikmasi	2,9	4,0

1-jadval. An'anaviy va kredit-modul tizimlarida mustaqil ta'lim ko'rsatkichlari (o'rtacha ball).

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, kredit-modul tizimida barcha mezonlar bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich yuqori. Eng katta ijobiy o'zgarish o'z-o'zini baholash ko'nikmasi (2,9 dan 4,0 ga) hamda mustaqil ta'lim vaqtini rejalashtirish (3,1 dan 4,2 ga) bo'yicha qayd etildi. Bu holat kredit-modul tizimining modulli tuzilishi, aniq belgilangan o'quv natijalari va oraliq nazorat bosqichlari talabani o'z faoliyatini muntazam tartibga solishga undashi bilan izohlanadi.

Shu bilan birga, tahlil davomida bir qator to'siqlar ham aniqlandi: mustaqil ta'lim uchun uslubiy ko'rsatmalarning yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi, raqamli ta'lim platformalarining barcha modullar bo'yicha bir xilda qamrab olinmaganligi hamda professor-o'qituvchilarning konsultativ (tyutorlik) faoliyati uchun ajratilgan vaqt cheklovi. Ushbu omillar tizimning imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga xalaqit beradi va ularni bartaraf etish samaradorlikni yanada oshirish garovi hisoblanadi.

Xulosa va tavsiyalar

O'tkazilgan tadqiqot kredit-modul tizimini joriy etish talabalarning mustaqil ta'limi samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Tizim talabani passiv tinglovchidan o'quv jarayonining faol subyektiga aylantiradi, mustaqil rejalashtirish, o'z-o'zini nazorat qilish va resurslardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayni paytda, kutilgan natijaga erishish uchun tegishli tashkiliy va uslubiy shart-sharoitlar yaratilishi zarur. Shu asosda quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Har bir modul bo'yicha mustaqil ta'limni tashkil etishga oid aniq uslubiy ko'rsatma va topshiriqlar to'plamini ishlab chiqish hamda ularni oldindan talabalar e'tiboriga yetkazish;
2. Raqamli ta'lim platformalari (LMS) imkoniyatlaridan barcha modullar kesimida keng foydalanish va mustaqil ta'lim materiallarini elektron shaklda muntazam yangilab borish;
3. Professor-o'qituvchilarning tyutorlik va konsultativ faoliyatini rag'batlantirish, buning uchun o'quv yuklamasida maxsus soatlar ajratish;

4. Mustaqil ta'lim natijalarini baholashda formativ (shakllantiruvchi) baholash va o'z-o'zini baholash usullaridan keng foydalanish;

5. Birinchi kurs talabalari uchun mustaqil o'quv faoliyatini tashkil etish ko'nikmalarini shakllantiruvchi kirish (adaptatsiya) kurslarini joriy etish.

Ushbu tavsiyalarning amaliyotga tatbiq etilishi kredit-modul tizimining mustaqil ta'limni rivojlantirishdagi salohiyatini to'liqroq ro'yobga chiqarish hamda oliy ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida” 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni. — Toshkent, 2019.

2. ECTS Users' Guide 2015. — Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. — 108 p.

3. The Bologna Declaration of 19 June 1999: Joint declaration of the European Ministers of Education. — Bologna, 1999.

4. Biggs J., Tang C. Teaching for Quality Learning at University. — 4th ed. — Maidenhead: Open University Press / McGraw-Hill, 2011. — 389 p.

5. Knowles M.S. Self-Directed Learning: A Guide for Learners and Teachers. — New York: Association Press, 1975. — 135 p.

6. Yo'ldoshev J.G', Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2004.

7. Muslimov N.A. va boshq. Oliy ta'limda kredit-modul tizimi: nazariya va amaliyot. — Toshkent, 2020.

8. European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). — Brussels, 2015.